

Tajemství Libosadu

HUDEC, Petr. *Tajemství Libosadu*. Ilustrace Eva Chytková. Praha: Národní památkový ústav 2019, 116 s. ISBN 978-80-7480-126-6.

Na začátku této knihy stál projekt *Vzdělávací role Národního památkového ústavu: Edukace jako klíčový nástroj zkvalitnění péče o kulturní dědictví České republiky*, jehož hlavní cíl postupně vykrystalizoval z motto: *Památky nás baví*.

Interpretovat lze s osobitým vkladem hudební skladbu, píseň, text, výrok politika nebo článek ústavy, aniž by se interpret příliš opíral o historické realie a kulturní kontexty. Interpretovat památkový objekt, v našem případě barokní zahradu – Květnou zahradu v Kroměříži –, znamená ponořit se do dějin, které ho formovaly až do dnešní podoby. Nejenom si osahat fundament faktů, ale proniknout do života lidí – šlechty, církve nebo poddaných –, bez jejichž energie by dnes památka zůstala jen studeným muzeem informací. Interpretace kulturního dědictví usiluje o přiblížení památkového objektu různým cílovým skupinám, a to nejčastěji formou prožitých zkušeností. Tak, aby se většina těch, kdo projdou zážitkovou edukací, cítila spoluvlastníky té dávné energie. To zpětně vede k lepšímu pochopení historie, případně ukazuje na tématach předků řešení, která lze vztáhnout i na současné problémy.

Objevovat zaniklé postupy, obdivovat se dovednostem prostých řemeslníků, uctívat vize osvícených hodnotářů, sdílet příběhy z minulosti a pochopit uspořádání zahrady. To jsou, domnívám se, cíle autora této knihy rozkročené na pomezí pohádky, mytologie, fantasy a populárně naučné literatury, s výrazným didaktickým akcentem.

Petr Hudec patřil k aktivním pilířům projektu *Památky nás baví* již od počátku, který se datuje do roku 2012. Jeho vzdělávací programy, zejména o Květné zahradě, vynikají interdisciplinární pestrostí, možnostmi využití pro různé cílové skupiny, efektivitou forem a efektivitou edukačního účinku. Přes prostředky výtvárné, hudební i dramatické logicky dospěl až k potřebě interpretovat Libosad literárním způsobem.

Kdo z nás někdy neobjímal strom? Třebas i z důvodu vysát něco z jeho paměti, která bývá delší než lidská. Hlavním hrdinou knihy je Robert, multikulturně vychovávaný kluk ze současnosti, jehož vezme český dědeček poprvé na procházku kroměřížskou perlou UNESCO. Robert se po dotyku zkrouceného rozpraskaného kmene stromu ocitá na stejném místě Květné zahrady, ale v období baroka, za života jejího stvořitele, olomouckého biskupa Karla. Setkává se s celou škálou pracovníků pečujících o zahradu, poznává zdejší sociální a profesní hierarchii, dobové zvyklosti chování (tělesný trest jako nezbytnou součást výchovy). Sžívá se s vrstevníky Bohdankou a Johanem. S nimi

prožít dobrodružství obohacují zkušenostmi Roberta průzkum zahrady, který – doplněn o znalosti zahradníka, vodaře a architekta – zprostředkuje chlapci zjevení barokního mystéria flóry a lidského umu inspirovaného antickými bájemi. I když Robert původně hledal jen cestu zpět, dojde i k naplnění kognitivních funkcí a chlapec může být transportován moudrými stromy časoprostorem do současnosti, bohatší o potenciál, který mu v budoucnu umožní interpretovat zahradu někomu dalšímu.

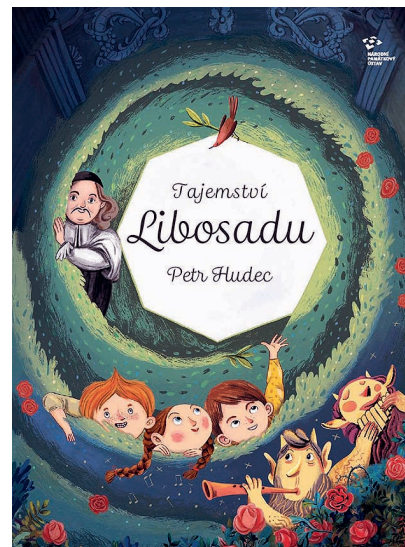
Příběh je zdařile vyprávěn er formou poučeným vypravěčem s citovou vazbou ke zkoumané problematice a s nadhledem k fabulaci fikce z barokního prostředí. Autor se nesnaží oddělovat časové roviny složitou jazykovou diferenciací, postačí kostýmní nebo architektonický atribut či metoda údržby zahrady. Struktura příběhu je pochopitelná, intencionálně směřovaná vzhledem k technickým a mytologickým poznatkům na čtenáře ve věku 9–10 let. Kompozici vystavěl autor přehledně, s gradujícím syžetem. Naznačené motivy všechny zapadají do jednotného celku.

Text je jednoduchý, přesto místy poetický, postavy mluvívají kultivovaným hovorovým jazykem, který se nesnaží tlačit do dobových či sociálních dialektů. Hlavní dětský hrdina je autentický, takový typický sympatický představitel slušné společenské vrstvy, se kterým se může identifikovat každý, kdo v jeho věku ještě čte. Téma zahrady je nejsilnější v okamžicích napětí (hra dětí, záhada, nebezpečí, divná osoba, slovní nebo situáční jednání), tam je čtenář vtahován a má potřebu přijímat informace a zapojit se do pátrání. Tam, kde někdo fakta jen vysvětluje, jsme už možná na hranici školní didaktiky, což vyžaduje větší soustředění. Tím však kniha nabízí kvalitní materiál pro další využití textu v případném vzdělávacím programu třeba pro děti žijící na sociální periferii, které by se ke knize jako beletrii nedostaly.

Atmosféra tajemné zahrady je vyvolávána úspornými a dynamickými jazykovými prostředky popisujícími Robertovo jednání (zpomaloval, dohlédl, zastavil, neviděl, chtěl), které zvyšují napětí a dramatickosti. Možná autor příliš rychle vnučil Robertovi myšlenku o cestě časem do minulosti a tím poněkud jednu větev napětí oslabil. Cesta časem obecně může působit jako literární klišé, ale příběh s didaktickým akcentem nabízí v bloudění a poznávání kluka z budoucnosti právě onu interpretaci jako vodítko pro děti jedenadvacátého století.

Krásné se skrze vysvětlování uměleckého poradce biskupa Karla, pana Lublinského, pracuje s pojmy bludiště a labyrint. Květná zahrada neměla být bludištěm, ve kterém se návštěvník ztrácí, ale labyrintem, kde člověk pozná, kdo je a jak je svět uspořádán. Tak i autor dovede čtenáře labyrintem příběhu hlavního hrdiny Roberta k pochopení uspořádání tajemného Libosadu.

Povzdech nad ilustracemi „já, ty jsou krásné“ nekončí jen u tohoto dojmu, ale obsahuje i druhý plán,

kromě emoční odezvy i zamyšlení nad zobrazenou situací. Ilustrace neprozrazují tajemství Libosadu. Dává jí prostor fantazii, aby prohlédla další zákoutí labyrintu a vytvářela ve čtenáři představy k interpretaci zahrady. Přináší magii, která didaktičnost textu ozvláštňuje, a společně potom čtenáře vybízí: Kdo zahradu nezná, zatouží si ji projít. Kdo zahradu zná, zatouží prožít dobrodružství Roberta a jeho kamarádů a tím ji poznat jinak.

Kulturní dědictví památkového objektu můžeme dobře poznat skrze zkušenost z prožitku, nejlépe při hře, a tím ho sami sobě interpretovat jako něco zábavného a poučného, kam se budeme rádi vracet. Protože vždycky bude vítězit kouzlo bezprostředního prožitku pro pět (šest) smyslů a tablet, vzatý s sebou k zahnání nudy, může být nakonec poslán do háje. Tentokrát do bludiště. Není toho málo, co všechno se Petru Hudcovi podařilo v Tajemném Libosadu nabídnout.

P. S. A dojde i na polibek od holky!

Jiří REZEK

Staré cesty v krajině středních Čech

BOLINA, Pavel; KLIMEK, Tomáš; CÍLEK, Václav. *Staré cesty v krajině středních Čech*. Praha: Nakladatelství Academia 2018, 690 s. ISBN 978-80-200-2831-0.

Staré cesty se v posledním období těší zvýšenému zájmu odborné i laické veřejnosti. Ne vše, co o nich bylo napsáno, má však dostatečné odborné zdůvodnění. Obsáhlá kniha uvedených autorů znamená v tomto ohledu zásadní přelom. Poprvé v úplnosti

představuje komplikovanou problematiku tohoto oboru zkoumání historie, a to ze všech možných hledisek. Navíc je napsána velmi čtivě a inspirativně a doprovázejí ji stovky fotografií a map.

Po Úvodu následují *Dějiny výzkumu starých cest*. Hned na začátku autoři prokazují celoevropský náhled do celé problematiky, protože sledují vývoj výzkumu v celé Evropě, s důrazem na zkoumání dochovaných římských komunikací. Přehledně je shrnut i výzkum starých cest v českých zemích s důrazem na metodický přínos zkoumání šumavské Zlaté stezky. Stěžejním oddílem jsou *Prameny výzkumu starých komunikací*. O šíři záběru vypovídají názvy jednotlivých kapitol: Původ cest a stezky zvířat, Povaha krajiny a vývoj říčních niv, Eroze a její důsledky pro vedení cest, Význam říčních teras, Brody a jejich zákonitosti, Zajišťování píce, Transport významných surovin a jeho vliv na utváření sítě dálkových cest, Cesta jako hydrologický problém a Čtyři pravidla vedení starých cest. U těchto pravidel je vhodné se zastavit. První pravidlo říká, že cesty, a nejen dálkové, jsou tak přímé, jak to jen jde. Druhé pravidlo spočívá v tom, že cesta je – v rámci přímé trasy – vedena nejsušším možným způsobem. Třetí pravidlo stanoví, že je nutné volit tak bezpečnou trasu, jak to podmínky umožňují. Čtvrté pravidlo je pravidlo nejmenších nákladů finančních i energetických. Další kapitoly tohoto oddílu sledují pozůstatky starých cest, písemné prameny ke studiu starých cest, mapy, archeologické poznatky k trasám cest a provozu na nich a obecné historické aspekty v přímém vztahu k poznávání vývoje sítě cest (právní status cest, mýta a cla, místní a pomístní jména aj.). Čtvrtý oddíl se nazývá *Cesty a řeky* a věnuje se především přechodům vodních toků mosty, přívozy a brody. Pátý oddíl sleduje *Cesty, sídla a fortifikace*: pravěká a raně středověká hradiště, vrcholně středověké hrady a proměnu cest v souvislosti s výstavbou středověkých měst.

Tyto obecné oddíly jsou doplněny případovými studii, v nichž je sledovaná problematika podrobně představena v konkrétní geografické situaci. Závěrečný šestý oddíl je pak věnován právě *vybraným regionálním studiím*: Od Řípu kolem Prahy k Berounce, Přechody Hřebenů – nástup tras do jižních Čech, Trasy na sever – z problematiky starých cest na Bezděžsku. Tyto studie jsou doprovázeny jak přehlednými mapami, tak detailními mapovými výřezy. Je pravda, že čtení těchto studií klade na čtenáře poněkud vyšší nároky, než je tomu u obecných statí. Text je totiž vždy nutné sledovat právě v mapovém průmětu a někdy je nutná konfrontace i s dalšími mapami a vyobrazeními v knize. Kniha je vybavena řadou vzájemných odkazů, které takové sledování usnadňují, a také přehlednou mapou celého zájmového území. To sahá od Berouna a Příbrami na jihozápadě po Českou Lípou a Turnov na severovýchodě a od Roudnice nad Labem na severozápadě po Říčany na jihovýchodě. Optimální by samozřejmě bylo, kdyby byl obsah všech map přehledně soustředěn v jediném on-line dostupném mapovém projektu, ale to je případně otázka dalšího vývoje. Knihu uzavírá shrnutí, slovníček, seznam zkratk pramenů a periodik, věcný a místní rejstřík.

Bez této knihy se skutečně neobejde nikdo, koho problematika starých cest zajímá. Nikde jinde nenajde informace komplexnější a úplnější. Kniha tak ukazuje způsob, jak zmapovat vývoj cest i na ostatním území Čech, Moravy a Slezska. Podstatná je právě ona komplexnost. K uspokojivému výsledku lze totiž dojít pouze při kombinaci všech pramenů poznání. Autoři zdůrazňují zásadní význam starých map i nejnovější formy zkoumání terénního reliéfu pomocí laserového skenování, ale současně dodávají, že bez průzkumu přímo v terénu se výzkum starých cest nikdy neobejde. Moderní metody umožňují směřovat takový výzkum neefektivnějším způsobem.

Poznání starých cest je jedna věc. Autoři dokládají, že jejich dochovaných pozůstatků je mnohem více, než by se mohlo zdát. Některé jsou skutečně mimořádné i v širším evropském měřítku. Jde například o cesty vytesané v pískovcových skalách Kokořinska, svazky úvozů sbíhajících se k přechodům řeky a podobně. Kniha může památkové péči sloužit jako cenný přehled (zmapování) dochovaných reliktů na vymezeném území. A památková péče by tuto mravenčí práci autorů měla reflektovat tím, že se pokusí pro vybrané památky starých cest zajistit náležitou ochranu – ať už formou prohlášení jednotlivých kulturních památek, nebo dokonce krajinných památkových zón. Jde o úkol, kde hrozí nebezpečí z prodlení. Jsou-li dnes takové reliktury bez jakékoli ochrany, mohou snadno zaniknout neuváženými terénními zásahy, jak se to ostatně u některých z nich již stalo. Význam hodnocené knihy je tedy i v tom, že umožňuje praktickou aplikaci získaných poznatků v oboru památkové péče.

Karel KUČA

Hledání kontextu

GIRSA, Václav, a kol. *Hledání kontextu. 10 ročníků Ceny Břetislava Štorma 2008–2018*. Praha: Český národní komitét ICOMOS 2018, 90 s. ISBN 978-80-907103-0-6.

Nikdy nezapomenu na zadání prvního ročníkového projektu v úvodním semestru studia na brněnské fakultě architektury počátkem 80. let 20. století. Měli jsme navrhnout rodinný dvojdům v jihomoravské vesnici. Dostali jsme výkres situace. Když jsem se zeptal, ve které vesnici to je, abych se tam mohl dojet podívat, následovala ze strany pedagoga naprosto udivená reakce: proboha, proč vás to zajímá? Nevím, nakolik je takový přístup běžný i dnes. Ale soudě podle přehlídek studentských projektů vystavovaných na chodbách pražské fakulty architektury bych příliš optimistický nebyl. Problém ale není v tom, že by studenti neznali prostředí, do kterého novostavbu navrhuji, ale v tom, že je jim – pravděpodobně – většinou záslada, že celé to okolí a jeho hodnoty je cosi vedlejšího. Že architekt má nezadatelné právo na svůj ničím neomezovaný tvůrčí počín.

Proti takovému bezohlednému přístupu celý profesní život bojuje profesor Václav Girsy, vedoucí Ústavu památkové péče na pražské Fakultě architektury ČVUT. Zastává zásadu, že úkolem architekta je respektovat všechny existující hodnoty místa a hodnoty nové vytvořit vedle nich – nikoli místo nich. S tím, že právě existující prostředí dodává úkolu zajímavost a napínavost – a nenahraditelnou inspiraci. Jako dlouholetý oponent diplomových prací vznikajících v ateliéru profesora Girsy si troufám tvrdit, že výsledky tohoto úsilí jsou pozoruhodné. Naprostá většina prací – jejichž úroveň je přirozeně rozdílná – přináší nejen citlivý přístup k rehabilitaci historických areálů, ale i jejich invenční a kontextuální doplnění zcela soudobou tvorbou, a výsledkem je harmonické působení celku.

Studentských projektů vzniká každoročně řada. Ve snaze zvýšit povědomí o nich, ale také povzbudit studenty k ještě kvalitnějším výkonům vznikla v roce 2008 Cena Břetislava Štorma. Soutěž pořádá Ústav památkové péče FA ČVUT, GIRSA AT a mecenáš Tomáš Bistřícký ve spolupráci s Českým národním komitétem ICOMOS. Do soutěže jsou zařazeny všechny práce ateliérů Ústavu památkové péče v příslušném školním roce. Porota, která se každý rok obměňuje, vybere vítěze, který obdrží Cenu Břetislava Štorma, a práce oceněné 2. a 3. místem. Každoročně se pak v červnu koná slavnostní vyhlášení výsledků v devické usedlosti Kotlářka.

V roce 2018 proběhlo již 10. kolo soutěže, což bylo vhodnou příležitostí k rekapitulaci jejích hlavních výsledků za celé období. Tato rekapitulace má podobu poměrně útlé publikace, která přináší základní informace o soutěži, jejích cílech a pravidlech. Těžiště pak